

начинающиеся со слов «тебе не понять», «вы меня не пожалеете», «вы не знаете жизни, не видали, не испытали ничего», в большинстве случаев провоцируют желание адресата доказать обратное. Использование безличных конструкций «лучше зайти к нему», «быстрее позвонить рейхсфюреру» в речи манипулятора Штирлица смягчает побуждение и интерпретирует сам поступок как объективно лучший [4]. Вводные слова в манипулятивных высказываниях служат отвлекающим средством, создают впечатление убедительности, обоснованности и логической последовательности сообщаемого: «По совести, говорю, то есть как это все по моим чувствам: если я теперича стараюсь для вас и все мои усердия, можно сказать, не жалея пота-крови» [3, с. 192].

Таким образом, герои-манипуляторы в произведениях русской литературы предстают как достаточно развитые языковые личности. Явление языковой манипуляции является сложным процессом, состоящим из приёмов воздействия и использования соответствующих им возможностей языка, выраженных с помощью различных средств: фонетических (ремарки), лексических (просторечная лексика, эмоционально-оценочные высказывания, лексические повторы, уточняющие и косвенные вопросы), морфологических (прилагательные превосходной степени, глаголы в форме повелительного наклонения, личные местоимения единственного и множественного числа, частицы, междометья), синтаксических (разнообразие синтаксических конструкций: неполные предложения, односоставные предложения, сложные предложения; наличие вводных слов и вставных конструкций, однородных и обособленных членов предложения), семасиологических (метафора, эпитет, сравнение, антитеза). В результате анализа речевой коммуникации героев-манипуляторов в произведениях русских писателей можно сделать вывод о частотности и разнообразии языковых средств речевой манипуляции в рассматриваемых текстах.

Список использованных источников

1. Гоголь, Н. В. Мёртвые души: поэма / Н. В. Гоголь. – СПб.: Азбука, Азбука-Аттикус, 2015. – 352 с.
2. Копнина, Г. А. Речевое манипулирование / Г. А. Копнина. – М.: ФЛИНТА, 2012. – 170 с.
3. Островский, А. Н. Сочинения / А. Н. Островский // Мал. собр. соч.: в 4 т. – СПб., 2014. – Т. 3. – С. 119–415.
4. Семёнов, Ю. С. Семнадцать мгновений весны: роман / Ю. С. Семёнов. – СПб.: Азбука, 2018. – 896 с.
5. Чехов, А. П. Сочинения / А. П. Чехов // Полн. собр. соч.: в 12 т. – М., 1982. – Т. 2. – С. 110–365.

УДК 811.161.3'373.46

СТРУКТУРНА-ГРАМАТЫЧНЫЯ ТЫПЫ БЕЛАРУСКІХ МОНАЛЕКСЕМНЫХ ТЭРМІНАЎ ДРАЎНІАЗНАЎСТВА

Русак В.У., к.ф.н., дац.

*Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт,
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Рэферат. У рабоце разгледжаны структурна-граматычныя тыпы моналексемных тэрмінаў (тэрмінаў-слоў, аднаслоўных тэрмінаў), зафіксаваных у выданні «Терминологический русско-белорусский словарь по древесиноведению» (укладальнікі Паўль Э. Э. і Міксюк Р. В.; 1995). Прааналізавана часцінамоўная прыналежнасць беларускіх аднаслоўных тэрмінаў драўнізназнаўства. Адзначана, што абсалютная большасць з іх – субстантывы (каля 97 % ад агульнай колькасці моналексемных тэрмінаў), аднак прадстаўлены таксама тэрміны-дзеясловы і тэрміны-прыметнікі. Таксама разгледжаны тыпы моналексемных тэрмінаў паводле граматычнай структуры: невытворныя, простыя вытворныя, складаныя, складанаскарачаныя.

Ключавыя словы: тэрміналогія драўнізназнаўства, тэрміны-словы, невытворныя тэрміны, простыя афіксальныя тэрміны, тэрміны-кампазіты, тэрміны-абрэвіятуры.

Апісанне фармальнай структуры тэрмінаў з'яўляецца традыцыйным кампанентам

большасці тэрміналагічных даследаванняў. Вывучэнне граматычнай структуры спецыяльных лексем дазваляе зрабіць высновы пра асаблівасці іх фарміравання і функцыянавання, вызначыць заканамернасці іх утварэння, што, безумоўна, дазваляе правесці сістэматызацыю і ўпарадкаванне галіновай тэрміналогіі.

Паняцце структуры тэрміна характарызуе знешнюю форму, г. зн. колькасць і часцінамоўную прыналежнасць кампанентаў, іх парадак і спосаб размяшчэння, тып сінтаксічнай мадэлі [1, с. 8]. Мэта нашага даследавання – выявіць структурныя адметнасці беларускіх моналексемных тэрмінаў драўнізнаўства, зафіксаваных у выданні «Терминологический русско-белорусский словарь по древесиноведению» (укладальнікі Паўль Э. Э. і Міксюк Р. В.; 1995). Зварот да названага слоўніка прадиктаваны імкненнем правесці аналіз лесагаспадарчай і лесапрамысловай тэрміналогіі беларускай мовы, зафіксаванай у лексікаграфічных выданнях XX–XXI стст.

Моналексемныя тэрміны (аднаслоўныя тэрміны, тэрміны-словы), па назіраннях вучоных, складаюць найбольш шматлікую групу ў любой галіновай тэрмінасістэме і ўтвараюць яе ядро. У аналізуемым слоўніку сярод амаль 1000 зафіксаваных адзінак моналексемныя тэрміны складаюць каля 60 %. Паводле часцінамоўнай прыналежнасці абсалютная большасць з іх – субстантывы (каля 97 % ад агульнай колькасці моналексемных тэрмінаў): вяршыня, дошка, гніенне, засмолак, свердзел, імшыстаць, ядловец, бюкса, гідроліз, дэндрарый, рэлікт і інш. Як адзначаецца ў навуковай літаратуры, «пашыранасць назоўнікаў абумоўлена дамінаваннем у тэрміналогіі намінацыйнай і дэфініцыйнай функцый, рэалізацыі якіх спрыяе высокая ступень абстрагаванасці субстантываў на лексічным і граматычным узроўнях моўнай сістэмы [2, с. 48].

Для выражэння працэсуальнасці ў аналізуемы слоўнік уключаны дзеясловы як носьбіты дынамічнага элементу, што абумоўлена самой функцыяй данай часціны мовы – абазначаць працэс: абсякаць, абязлесіць, дэфармаваць, засячы, здрабніць, карабаціцца, перапілаваць, перарэзаць, перасячы, пілаваць, рэзаць, сячы, счасаць, увільгатняць. Тэрміны-дзеясловы ў аналізуемым слоўніку нешматлікія, складаюць каля 2,5 % ад агульнай колькасці аднаслоўных найменняў. Аднак, на нашу думку, тут варта зрабіць наступнае ўдакладненне: навукоўцамі адзначаецца, што дзеясловы «выступаюць тэрмінамі ў тых выпадках, калі яны знаходзяцца ў семантычных адносінах з адпаведнымі назоўнікамі: выхаванне – выхоўваць, сінтэз – сінтэзаваць» [3]. Важным момантам у адзнацы тэрмінаў-дзеясловаў з’яўляецца ўлік словаўтваральных адносін – аднаго з галоўных паказчыкаў сістэмнай арганізацыі тэрміналогіі. Матэрыялы слоўніка сведчаць, што сістэмныя адносіны дзеясловаў і іншых часцін мовы ў тэрміналогіі драўнізнаўства прысутнічаюць. У прыватнасці, у слоўніку зафіксаваны шэраг аддзяслоўных назоўнікаў: апрамяненне, аблясенне, адраўненне, акорванне, акальцоўванне, апілоўванне, антысептаванне, высыханне, дажджаванне, кансерваванне, кандыцыяніраванне, набуханне, наколванне, пакетаванне, прамочванне, разбуханне, раздрабненне, расколванне, распілоўка, раскансерваванне, сплытоўванне, габляванне, струганне, свідраванне, усушка, чаранкаванне і інш. Таму, на нашу думку, адсутнасць у слоўніку суадносных з названымі субстантывамі тэрмінаў-дзеясловаў (апрамяніць, аблесіць, адраўнець, акорваць, акальцоўваць, апілоўваць, антысептаваць, высяхаць, дажджаваць, кансерваваць, кандыцыяніраваць, набухаць, наколваць, пакетаваць, прамочваць, разбухаць, раздрабняць, расколваць, распілоўваць, раскансерваваць, сплытоўваць, габляваць, стругаць, свідраваць, усушыць, чаранкаваць) – недагляд укладальнікаў выдання.

Аб’ектамі навуковага даследавання могуць быць не толькі прадметы і з’явы, але і іх якасці і ўласцівасці, чым абумоўлена пэўная прадстаўленасць у спецыяльнай лексіцы тэрмінаў-прыметнікаў. Аднак у аналізуемым слоўніку прыклады тэрмінаў-прыметнікаў адзінкавыя: букавыя, вязавыя, хваёвыя, альховы, івавы, вярбовы, вербалозавы, валакністы, сукаваты, лісцевы. Як і для іншых часцін мовы, для тэрмінаў-прыметнікаў важны ўлік словаўтваральнай матываванасці. Калі прыметнік утвораны ад тэрміна-назоўніка, то ён захоўвае свае тэрміналагічныя ўласцівасці і ўяўляе сабой цалкам самастойны тэрмін. Па гэтай прычыне нам падаецца, што нязначная прадстаўленасць у аналізуемым слоўніку тэрмінаў-прыметнікаў звязана са сцісласцю выдання і з некаторай непаслядоўнасцю фіксацыі тэрміналагічнага матэрыялу, рэальная ж колькасць тэрмінаў-прыметнікаў у галіне драўнізнаўства большая. Так, у якасці самастойных тэрмінаў варта было б падаць такія прыметнікі, як рэліктавы, дэндралагічны, дэкартатыўны, гіграскапічны, таксацыйны, водарастваральны, арганічны, экстрактыўны і інш., якія прыводзяцца ў складзе тэрмінаў-словазлучэнняў.

Паводле граматычнай структуры моналексемныя тэрміны падзяляюцца на невытворныя, простыя вытворныя (афіксныя), складаныя (тэрміны-кампазіты) і складанаскарочаныя (абрэвіятуры). Высветлім, у якой ступені апраўдана выдзяленне гэтых адзінак у тэрміналогіі драўніназнаўства.

Невытворныя тэрміны ў драўніназнаўстве прадстаўлены як спрадвечна беларускімі найменнямі (асіна, бяроза, бервяно, брус, вярба, галіна, дрэва, дзёгаць, клён, попел, шашаль), так і запазычанымі лексемамі (акацыя, арча, бамбук, гевея, гібрыд, гікоры, карагач, кедр, калюс, кізіл, кіпарыс). У структурна-словаўтваральным плане невытворныя тэрміны-словы эквівалентныя караню. Іх асаблівасцю з'яўляецца здольнасць удзельнічаць у працэсе ўтварэння новых тэрмінаў: лес – лесамацэрыял, лесапілавінне, лесасплаў, лесанарыхтоўка, лесахімія, лесапільня, лесапрамысловасць; вільгаць – вільготны, вільгацяёмістасць, вільгацапаглынне, вільгацэправоднасць.

Простыя вытворныя тэрміны – гэта найменні, утвораныя марфалагічным спосабам ад розных часцін мовы. Афіксныя тэрміны драўніназнаўства ўтвораны як ад агульнаславянскіх найменняў (абалоннік, вяршыня, вільготнасць, узрост, грыбніца, дубняк, ельнік, жывіца), так і ад запазычаных тэрмінаадзінак (піхтарнік, кедрач, ін'ектаванне, прашліфоўка, раскансерванне). Выдзелены наступныя найбольш прадуктыўныя словаўтваральныя тыпы для ўтварэння субстантываў:

- аснова дзеяслова + суфікс -нн(е): антысептаванне, разбуханне, расколванне, распілоўванне, раскансерванне, рассартаванне, высыханне, дажджаванне, вырастанне, прамочванне, прасаванне, сплытоўванне, габляванне, струганне, свідраванне, сколванне, склейванне, угінанне, кандыцыяніраванне, кансерванне, зношванне, выпраменьванне, выпрабаванне, адраўненне, акорванне, акальцоўванне, апілоўванне, пакетаванне, набуханне, набраканне, наколванне, чаранкаванне;

- аснова дзеяслова + суфікс -енн(е)/-энн(е): раздрабненне, размнажэнне, расцяжэнне, аднаўленне, гніенне, сячэнне, кручэнне, лушчэнне, вымярэнне, увільгатненне, пабурэнне, насаджэнне, апрамяненне, аблясенне;

- аснова дзеяслова + суфікс -к(а): валка, уздымка, распілоўка, высечка, пракладка, прапарка, прашліфоўка, стружка, загатоўка, засечка, афарбоўка, адкамлёўка, перапрацоўка, падкладка, падсочка, дражка, абрэзка, усушка, усадка;

- аснова дзеяслова + нулявы суфікс: разрэз, раскрой, раствор, выдзел, вырыў, прырост, выраб, прапіл, прорасць, зруб, сціск, скол, загіб, завязь, запіл, выгін, выгіб, знос, злом, адшчэп, ашмыг, падпіл, нахіл, наплыў, нараст, насціл, абдзір, абпал, сплаў;

- аснова дзеяслова + суфікс -ін(а)/-ын(а): вышчарбіна, задзірына, драпіна, трэшчына;

- аснова дзеяслова + суфікс -ацы(я): асіміляцыя, стэрылізацыя, ідэнтыфікацыя, рэлаксацыя;

- аснова дзеяслова + прэфікс не/неда- і суфікс -к(а): недашліфоўка, непрафрэзероўка;

- аснова прыметніка + суфікс -асць: імшыстасць, спадчыннасць, насычанасць, абвугленасць, авальнасць, шчыльнасць, шурпатасць, закам'ялістасць, крылаватасць, спеласць, стойкасць, прадукцыйнасць, пранікальнасць, трываласць, плямістасць, вільготнасць, увагнутасць, хвалістасць, валакністасць, зменлівасць, цвёрдасць, таксічнасць;

- аснова назоўніка + суфікс -к/-ок/-чык: вочкі, грабеньчык, губка, брусок, броўка, галінка, вілка, сучок, корка, жэрдка, кішэнька, трубка, пласцінка;

- аснова назоўніка + суфікс -нік/-няк: арэшнік, ельнік, алешнік, асіннік, вярбняк, лазняк, сасняк, ліпняк, хвойнік;

- аснова прыметніка + суфікс -ік: шкоднік, драўніннік, піловачнік;

- аснова прыметніка + суфікс -ізн(а): крывізна, жаўцізна, рабізна.

Да аднаслоўных тэрмінаў адносяцца і складаныя найменні (тэрміны-кампазіты), утвораныя ў выніку камбінавання словаўтваральных элементаў:

- славянскага паходжання: караед, вербалоз, вадаслой, поўнадрэўнасць, раўнаслойнасць, рагахвост, снегалом, слізецячэнне, смолакурэнне, цепаёмістасць, вуглевыпальванне;

- класічных моў: антысептык, анізатрапія, гідроліз, мікраструктура, біягеацэноз, дэндралогія, дэндрахраналогія, пратапласт, патаген, стэнограф, фітапаталогія, фотасінтэз, хларафіл, цытаплазма;

- класічнай і беларускай моў: мікрабудова, авіядраўніна, гідраўстойлівасць, біяпашкоджанне, біятрываласць, электравільгацямер.

Зафіксаваныя тэрміны-кампазіты ўтвораны наступнымі тыпамі:

– асноваскладаннем: рагахвост, сакарух, караслой, лесастэп, лаўравішня, лесатундра, ілжэакацыя, ілжэкараед, ілжэлістоўніца;

– асноваскладаннем з суфіксацыяй (у тым ліку нулявой): сухавяршыны, сухастой, дрэвагрыз, даўганосік, снегалом, чарвяточына.

Прадуктыўны тып у сучаснай беларускай драўнізназнаўчай тэрміналогіі складаюць тэрміны-кампазіты з апорным кампанентам, роўным самастойнаму слову. Гэта пераважна назойнікі з падпарадкавальнымі адносінамі асноў: водаправоднасць, вільгацеізаляцыя, лесанасаджэнне, паветраёмістасць, газапранікальнасць, зносастойкасць, пілапрадукцыя.

Нязначную колькасць драўнізназнаўчых тэрмінаў аб'ядноўвае падгрупа абрэвіятур. У аналізаваным слоўніку скарачаныя найменні адзінкавыя: лясгас – 'лясная гаспадарка', леспрамгас – 'ляная прамысловая гаспадарка', рудстойка – 'рудніковая стойка'.

Аналіз паказаў, што ў беларускай тэрміналогіі драўнізназнаўства прадстаўлены разнастайныя структурныя тыпы модалексемных тэрмінаў: невытворныя, простыя вытворныя (афіксныя), складаныя і складанаскарачаныя. Абсалютную большасць тэрмінаў-слоў складаюць назойнікі, хаця пэўную прадстаўленасць маюць тэрміны-дзеясловы і тэрміны-прыметнікі. У групе модалексемных тэрмінаў пераважаюць лексічныя адзінкі, утвораныя афіксацыяй. Таксама прадуктыўны спосаб – складанне; гэта тлумачыцца тым, што складаныя словы выступаюць аптымальным сродкам для выражэння паглыбленых ведаў, бо іх асноўнай семантычнай характарыстыкай з'яўляецца абазначэнне аб'екта па сукупнасці прымет шляхам выкарыстання больш чым аднаго тэрмінаэлемента.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Акімова, О. В. Термин как единица терминологического поля и профессионального дискурса в разноструктурных языках: на материале терминологии макрополя «Радиообмен гражданской авиации» в русском и английском языках: авторе. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / О. В. Акімова; Казанский государственный университет. – Казань, 2004. – 20 с.
2. Дзятко, Д. В. Беларуская матэматычная тэрміналогія: станаўленне, структура, функцыянаванне / Д. В. Дзятко. – Мінск: БДПУ, 2009. – 192 с.
3. Лапкоўская, А. М. Беларуская мова (прафесійная лексіка): вучэб. дапам. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://ebooks.grsu.by/lapkovskaya_bel/6-leksika-gramatychnaya-kharakteryстыка-terminalogii.htm/. – Дата доступу: 18.03.2022.

УДК 930.2

ОТРАЖЕНИЕ ПРОБЛЕМАТИКИ ОСОЗНАННОГО ПОТРЕБЛЕНИЯ В ИНФОРМАЦИОННОМ ДИСКУРСЕ

Филенко А.С., маг., Дурновцев В.И., д.ист.н., проф.

*Российский государственный гуманитарный университет,
г. Москва, Российская Федерация*

Реферат. В статье представлены результаты контент-анализа материалов цифровых СМИ, отражающих проблематику осознанного потребления, сделаны выводы об основных аспектах освещения темы.

Ключевые слова: ответственное потребление, осознанное потребление, экологичный образ жизни, экология.

Проблематика ответственного потребления становится все более актуальной в последние годы. Тенденции роста продукции масс-маркета, доступности товаров широкого профиля для граждан общества, быстрой смены образцов выпускаемой продукции приводят к серьезным экологическим последствиям [3]. В исторические периоды становления промышленного производства, когда существовала проблема дефицита товаров и услуг, нагрузка на окружающую среду была не столь пагубной [2]. В современности предложение превышает спрос, иницируя процессы быстрого оборота товаров на рынке, что приводит к ситуации гиперпотребления. В связи с этим, осознанное потребление становится вектором для развития общества в будущем.